

**UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE LIMBI ȘI LITERATURI STRĂINE
ASOCIAȚIA SLAVIȘTILOR DIN ROMÂNIA**

Departamentul de filologie rusă și slavă

ROMANOSLAVICA

Vol. LIII nr.1

editura universității din bucurești®

2017

Articolele au fost recenzate în sistem peer-review.

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Prof.dr. Constantin Geambașu, prof.dr. Octavia Nedelcu, lect.dr. Dușița Ristin
Prof.dr. Antoaneta Olteanu (redactor responsabil)
Drd. Gabriel Stan – secretar de redacție

COMITETUL DE REDACȚIE:

Conf.dr. Dagmar Anoca (Universitatea din București), Prof.dr. Madeea Axinciuc (Universitatea din București), conf.dr. Cristina Bogdan (Universitatea din București), prof.dr. Mariana Dan (Universitatea din Belgrad), lect.dr. Ioan Herbil (Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj), lect.dr. Mihaela Herbil (Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj), prof.dr. Kazimierz Jurczak (Universitatea Jagiellonă din Cracovia), prof.dr. Peter Kopecky (Universitatea din Bratislava), prof.dr. Leonte Ivanov (Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, lect.dr. Silvia Marin-Barutcieff (Universitatea din București), prof.dr. Avsenik Nabregoj (Universitatea din Ljubljana), prof.dr. Jana Palenikova (Universitatea din Bratislava), conf.dr. Virginia Popović (Universitatea din Novi Sad), prof.dr. Marina Puja-Badesku (Universitatea din Novi Sad), c.s.I Elena Siupiur (Institutul de Studii Sud-Est Europene), cercet. Malamir Spasov (Institutul de Literatură al Academiei Bulgare), conf.dr. Laura Spăriosu (Universitatea din Novi Sad), lect.dr. Bogdan Tănase (Universitatea din București), conf.dr. Diana Tetean (Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj), conf.dr. Adriana Uliu (Universitatea din Craiova), conf.dr. Marina Vraciu (Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași), conf.dr. hab. Andrzej Zawadzki (Universitatea Jagiellonă din Polonia).

Tehnoredactare: prof.dr. Antoaneta Olteanu
DTP: Laurențiu Mușoiu

© Asociația Slaviștilor din România (Romanian Association of Slavic Studies)
stangabrielandrei@yahoo.com

IMPORTANT:

Materialele nepublicate nu se înapoiază.

ISSN 2537 - 4214
ISSN-L 0557 - 272X

Cuprins

Volumul conține materialele prezentate la conferința internațională
„Zilele culturilor slave la București”, 23-24 septembrie 2016

Lingvistică

Marka Bireș, <i>Emócie hnevu v slovenskej a rumunskej frazeológii</i>	7
Aleksandra Colić, <i>Hipotaktičke strukture adverbijalnog tipa u Venclovićevom „Prološkom žitiju Svetog Maksima”</i>	13
Dennis Estill, <i>Did the 1993 orthographical change effect the pronunciation of the close central vowel in Romanian? The phonological perspective</i>	31
Lenka Garančovská Ježo, <i>Aplikácia učebných štýlov vo vyučovaní cudzích jazykov</i>	43
Marilena Felicia Luță (Țiprișan), <i>Slovenská morfológia na pozadí rumunčiny. Od kontrastívneho opisu jazykov k počítačovému spracovaniu učebnice slovenčiny ako cudzieho jazyka</i>	61
Mariana Mangiulea Jatop, <i>Renativul – o particularitate a limbii bulgare contemporane</i>	77
Jana Pekarovičová, <i>Rod a jeho lingvokultúrne parametre</i>	85
Roman Petrașuc, <i>O abordare traductologică a unităților frazeologice gogoliene (Pe baza materialului din ciclurile „Serile în cătunul de lîngă Dikanka)</i>	97
Sándor János Tóth, <i>Vplyv jazykových kontaktov na jazykový obraz sveta</i>	107
Lucia Anna Trubačová, <i>Zakladné aspekty a črty jazykovej zdvorilosti ako súčasti interakčného rituálu</i>	125

Mentalități

Ala Găină, <i>Piotr Leșcenko – un artist al emigrației ruse în România. Succes, pasiune și vocație</i>	143
Olia Grigoroza, <i>Влашкият период в живота на Свети Никола Нови Софийски – щрихи към румъно-българската предмодерна имагология</i>	149
Andreea Smedescu, <i>“The Imaginary chess game” – the Russian gipsy as an ideological pawn in „The Seven who were hang” by Leonid Andreyev</i>	153
Gabriel-Andrei Stan, <i>Nebunia și nebunul în legislația rusă din secolele al XII-lea – al XIX-lea: o abordare istorico-culturală</i>	171
Mihaela Suci, <i>The Islamisation of the image of Judeoconverts in the medieval pamphlet alborayque</i>	189

Recenzii

Iustina Burci, <i>Anca-Maria Berbaru, „Antroponimele feminine la sârbi și români”, București, Editura Universității din București, 2014, 190 p. ....</i>	201
Octavia Nedelcu, <i>Marina Ilie, „Iosif Brodsky. Avataruri ale eului”, cuvânt înainte de Mihaela Moraru, Editura Universității din București, București, 2014, 363 p., ISBN 978-606-16-0485-2 .....</i>	203
Gabriel-Andrei Stan, <i>Camelia Dinu, „Avangarda literară rusă: configurații și metamorfoze”, București, Editura Universității din București, 2011, 294 p., ISBN 978-606-16-0050-2 .....</i>	203

Personalia

Antoaneta Olteanu, <i>Virgil Șoptereanu la 90 de ani .....</i>	209
--	-----

In memoriam

Colectivul de limbi slave, <i>Traian Nădăban (1935-2017) .....</i>	215
--	-----

Despre autori	217
----------------------------	-----

VPLYV JAZYKOVÝCH KONTAKTOV NA JAZYKOVÝ OBRAZ SVETA

Sándor János TÓTH

The paper deals with the interaction of language contacts and the linguistic image of the world. The analysed languages: Slovak, German, Hungarian with some references on Romanian. Our aim is the description of the influence of the dynamics of the lexemes on the linguistic image of the world in Slovak and Hungarian. Language varieties in contact zones develop new semantic components of lexemes, the morphology is also affected by interferences.

All these fields can be researched the best way with comparing the structure of languages and with analysing the language contacts. In this paper linguistic relativity, lexical motivation and grammatical interference are brought under one roof as a theoretical basis. We deal with the question, where is the border between structure of languages and linguistic image of the world. Can morphologic typology used as an example of thinking? On lexical level we involve the theory of motivation in the theory of the linguistic image of the world.

We work with own research outputs of the language usage of Slovaks in Hungary, Hungarians in Slovakia, but also use outputs of other researchers (e.g. A. Benő's of the Hungarian language usage in contact with Romanian) and try to make a complete view of them. Teaching experience of German to Hungarians and Slovaks, Slovak to Hungarians, Hungarian to Slovaks is also a background of the research.

Key words: language contacts, linguistic image of the world, lexical borrowings, interference, linguistic relativity, ethnolinguistics

1. Východiskom príspevku sú tri lingvistické teórie:

1. Teória lexikálnej motivácie a výskyt motivovanosti v transparentnosti morfológických tvarov v medzijazykovom porovnaní.¹

2. Teória jazykového relativizmu, jazykový obraz sveta (ďalej JOS), v rámci ktorého sa skúma z etnolingvistického aspektu: a) pomenovacia funkcia lexiky a b) výber vyjadrovacích prostriedkov gramatických vzťahov z univerzálnych možností na základe typológie daného jazyka.²

3. Jazykové kontakty a ich vplyv na preberanie slov a gramatických štruktúr.³

---

¹ Juraj FURDÍK: *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča, Modrý Peter, 1993., Juraj FURDÍK: *Život so slovotvorbou a lexicológiou*. Košice, LG, 2005.

² Matthew DRYER – Martin HASPELMATH: *The World Atlas of Language Structures*. Leipzig, Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, 2013. Janusz BAŃCZEROWSKI: *A világ nyelvi képe*. Budapest, Tinta, 2008, 2010, Mária ŽILÁKOVÁ: *Jazykový obraz sveta Slovákov v Maďarsku v kontexte bilingvizmu*. Budapest, ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék, 2004. 143–152.

³ Attila BENŐ: *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008.

Na základe týchto publikácií sa nám naskytne otázka, nakoľko vplýva adaptácia prevzatých slov na JOS jazyka, ktorý podlieha interferenčným javom.

1.1. Našou hypotézou je:

1. Motivovaná lexika a transparentné, motivované gramatické konštrukcie sú odrazom jazykového obrazu sveta a dajú sa skonkretizovať porovnávaním jazykov. Ak študujeme iný jazyk, je zbadateľná rozdielna alebo paralelná motivácia lexiky, čo prezrádza inakosť¹, pomer JOS skúmaných jazykov. Ak študujeme morfosyntaktické riešenia jazykov, sledujeme štruktúrne a typologické zhody a odlišnosti. Výber gramatických štruktúr – podobne ako lexika – môže byť motivovaný alebo nemotivovaný a tieto štruktúry sú súčasťou JOS daného jazyka.

2. V kontaktovej situácii vzniká analógia v gramatickom „myslení“. Podobne ako prevzaté slová, aj gramatické, štruktúrne „riešenia“ môžu byť ovplyvnené druhým jazykom – a teda druhým JOS, najmä ak ide o typologicky odlišný jazyk. V prípade vplyvu kontaktu jazykov na JOS okrem analógie hrajú úlohu aj motivácia – demotivácia – remotivácia a jazyková ekonómia.

1.2. Metodika

Naše tézy potvrdzujeme na základe príkladov slovensko-maďarského jazykového kontaktu ale aj príkladmi z nemčiny a rumunčiny. Kontrasty jazykového obrazu sveta sa najviac prejavujú, ak porovnáme európske a exotické jazyky, ako to robia opisujú súčasní bádatelia etnolingvistiky² relativizuje možnosti opisu JOS takto: „We may never be able to define the ‘soul’ of a language, or reconstruct ‘cognitive structures’ which perhaps underlie contact-induced change reflected in calqued idioms and shared discourse patterns. The idea of ‘layering’ is much more ‘down to earth’.”³

Počas pokusu rekonštrukcie, modelovania, opisu JOS Slovákov a Maďarov sa vynára teda otázka: ako sa tieto dva odlišné jazykové obrazy sveta vzájomne ovplyvňujú? Či sú aj za predpokladu dvojazyčnosti, kontaktového areálu špecifická jazykového obrazu sveta?

Nás zaujíma, aké sú zhody a odlišnosti jazykového obrazu nepríbuzných, ale areálovo blízkych jazykov ako sú slovenčina a maďarčina. Bázou nášho bádania budú tie dva jazyky, ale nemožno vylúčiť ani nemčinu, češtinu a v niektorých príkladoch iné jazyky voľnejšie vnímaného stredoeurópskeho jazykového areálu.

2. Lexikálna stránka JOS

Miera ľudského poznania objektívneho sveta sa odráža v jednotlivých podsystémoch jazyka, pričom najnázornejšie je naše poznanie sveta prezentované v

¹ Juraj DOLNÍK: *Cudzosť – interpretácia – xenoznak*. Bratislava, Iris, 2015. 13–172

² Jan POKORNÝ: *Lingvistická antropologie. Jazyk, mysl a kultúra*. Praha, Grada, 2010., Oľga ORGOŇOVÁ – Juraj DOLNÍK: *Používanie jazyka*. Bratislava, Univerzita Komenského, Janusz BAŇCZEROWSKI *A világ nyelvi képe*. Budapest, Tinta, 2008.

³ Alexandra AIKHENWALD: *Grammars in Contact. A Cross-Linguistic perspective*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 6.

lexike a gramatike. Lexika je najdynamickejšou vrstvou jazyka, pre povrchného bádateľa sú zmeny slovnej zásoby a etymológia slov najnápadnejšími jazykovými javmi.

Je známe, že prenášanie už jestvujúceho pomenovania nejakej veci na inú vec alebo určovanie vlastnosti nejakej veci na základe podobnosti nemusí byť v dvoch porovnávaných jazykoch rovnako motivované. Kým v slovenčine i maďarčine je hlboká nielen *priepasť, dolina, rieka, voda, studňa, rana*, ale aj *vd'aka* a *vedomosti* (mély); *strom, komín, dom, postava, hlas, vek* aj *plat* atď. sú vysoké (magas), zatiaľ *napätie* je v slovenčine vysoké, v maďarčine aj veľké (*magasfeszültség / nagyfeszültség*), inú motiváciu má v maďarčine náprotivok *veľkého piva* (korsó sör – džbán piva ale v m. na Slovensku *nagy sör* = veľké pivo) a *tmavého piva* (barna sör – hnedé pivo) atď.

Jednotlivé **nominácie** v podobe pravidelných neologizmov prezentujú konkrétne osvojovanie si reálií v závislosti od jednoznačných ukazovateľov. Keď sa do života našej civilizácie uvádzali výsledky technického pokroku, vznikali termíny, ktoré sa stali internacionalizmami.

Pri porovnaní významov slov zistíme **symetriu alebo asymetriu v skúmaných jazykoch**. Napr.: 'prenášanie obrazov pomocou elektromagnetických vĺn' sa v slovenčine vyjadruje slovom *televízia*, v maďarčine *televízió*. Týmto slovom sa pomenúva:

- inštitúcia, ktorá takéto prenášanie uskutočňuje (*pracuej v televízii – a televízióban dolgozik*)
- budova, odkiaľ sa vysiela (*budova televízie – a televízió épülete*)
- osadenstvo inštitúcie (*je tu celá televízia – itt az egész televízió*)
- vysielaný program (*videl som v televízii – láttam a televízióban*)

Totožnosť v pojmovom obsahu a symetria základného pomenovania v oboch jazykoch je teda veľká. Je však nutné konštatovať aj jeden markantný rozdiel. Kým v maďarčine slovom *televízió* sa označuje aj prístroj, pomocou ktorého sa program prijíma, v slovenčine je na to zvláštne pomenovanie: *televízor*.

Samozrejme, aj pomenovacie potreby, ako jedny z hybných síl obohacovania slovnej zásoby, sú stvárnením JOS. Domáca aj cudzia lexika sa delí na motivovanú a nemotivovanú.

2.1.Porovnanie lexikálnej motivácie

Slovenčina i maďarčina sú paralelné v tom, že podstatná časť ich slovnej zásoby je slovotvorne motivovaná, ale **opis vzájomného vzťahu a distribúcie jednotlivých typov motivovaných slov** je úlohou konfrontačného výskumu, aby sa stanovili a kvalitatívne i kvantitatívne porovnali základné parametre obidvoch slovotvorných systémov.

2.2.Zmena v motivácii: demotivácia a náhrada (remotivácia)

Asymetria motivačných vzťahov v konfrontovaných jazykoch sa môže prejaviť podľa Furdíka¹ takto:

¹ Juraj FURDÍK: *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča, Modrý Peter, 1993. 140–142.

2.2.1. Ako rozdiel v príslušnosti lexikálnych jednotiek k motivovanej alebo nemotivovanej časti slovnej zásoby: ak je slovo X v jazyku A motivované (M), jeho sémantický ekvivalent v jazyku B môže byť nemotivovaný (N) a naopak. Porov. m. *bakkecske* M – sk. *cap* N, m. *temető* M – sk. *cintorín* N, m. *rabszolga* M – sk. *otrok* N, m. *sündisznó* M – sk. *jež* N atď., ale m. *kancsal* N – sk. *škul'avý* M, m. *hanyag* N – sk. *nedbanlivý* M, m. *kalauz* N – sk. *sprievodca* M, m. *borbély* N – sk. *holič* M, m. *szüret* (synchronicky N) – sk. *oberačka* M atď.

2.2.2. Ako rozdiel v slovotvornom postupe: motivačné východisko je síce v oboch jazykoch rovnaké, ale sémantickým ekvivalentom derivátu (D) v jazyku A je kompozitum (K) v jazyku B a naopak. Napríklad m. *hálószoba* K – sk. *spálňa* D, m. *mézeskalács* K – sk. *medovník* D, m. *nyersanyag* K – sk. *surovina* D, m. *gyermekkor* K – sk. *detstvo* D, ale m. *egyenletes* D – sk. *rovnomerný* K, m. *hiszékeny* D – sk. *ľahkoverný* K a pod.

2.2.3. Demotivácia a preberanie:

Vzory obohacovania slovnej zásoby sú znakom dynamiky jazyka pod cudzím vplyvom:

- n. *Bank|note* > sk. *banknota* † > *bankovka* (por. m. *bankjegy*, *bankó*)
- n. *Kamarad|schaft* > sk. *kamarátšaft* † > *kamarátstvo*
- n. *Last|wagen* > sk. *nákladné auto* > *nákladiak*
- n. *Spar|kasse* > sk. *špárkasňa* > *sporiteľňa* (por. m. *spórkassza*, *szpori*)

Demotivácia pri adaptácii odvodených a zložených slov je ďalším znakom integrovanosti.¹ Strata slovotvornej motivovanosti je charakteristická aj pre germanizmy v maďarčine a je možné ju pozorovať aj v prípade domácej, slovenskej lexiky:

- n. *Lös|jung* > sk. *lozung*, por. m. *lózung*
- n. *Kund|schaft* > sk. *kundšaft*, por. m. *kunsaft*
- vlak* – späté s 'vliecť', *záhrada* – pôvodne 'niečo zahradené', *hlavný* – 'hlava'

Príklady demotivácie nemeckých zložených slov v slovenčine ukazujú, že zmiznutie morfémovej hranice má fonologický charakter, keďže preberanie sa uskutočnilo v ústnom styku bilingválnych hovoriacich:

- Berg|ordnung* > *pergordnunk*
- Frei|maurer* > *frejmaurer*
- Fuchs|schwanz* > *fuksšvancka*
- gleich|schalten* > *glajchšaltovať*
- Hacken|kreutz* > *hakenkrajc*
- Hals|tuch* > *halstuch*
- jär|market* > *jarmok*
- Minder|wertigkeit* > *mindrák*
- Pappen|deckel* > *papendekel*
- Reit|schule* > *rajčula*

Schenk|tisch > šenkýs, šentýš
Sicherheits|nadel > zicherhajska
Spar|herd > šporhel', šparhet...
Trink|geld > trinkelt
Werk|zeug > vercajk
Zug|luft > cúkluft
Zugs|führer > cúksfirer¹

Lexikálna transparentia je príkladom motivovanosti:

Maďarské odvodené slovo *rend|őr|ség* 'stráž poriadku' je motivované podobne ako *verejná bezpečnosť* v Československu, kým polícia je nemotivovaným internacionalizmom.

Tento príklad nás vedie k analýze súvislostí slovotvorby v medzijazykových súvislostiach.

2.3.Kompozícia

Najproduktívnejším slovotvorným postupom v maďarčine je tvorenie slov kompozíciou, slovenčina má tento postup oveľa menej rozvinutý. „Spomedzi európskych jazykov v maďarskom jazyku sa vyskytuje najviac kompozít, súbor ich slovotvorných typov je neobyčajne rozsiahly (napr. *dimbes-dombos* – kopcovitý, *íróasztal* – písací stôl, *bányászszakszervezet* – odborné hnutie baníkov atď.). Na základe maďarského pravopisu jazyková jednotka zložených slov nie je zrejmá, napr. *ezüsttárca* (strieborné púzdro) je podľa pravopisu jedno slovo, ale *ezüst cigarettatárca* (strieborné púzdro na cigarety) sú už dve slová.”²

V prípade koordinácie je medzi jednotlivými členmi kompozít je prirad'ovací vzťah, pričom najčastejšie ide o kompozitá tvorené:

- zdvojením, napr.: *egy-egy* 'niekoľko', *már-már* 'už-už', *réges-régi* 'starodávny'
- napodobovaním, napr.: *csigabiga* (t.j. slimák), *dimbes-dombos* (t.j. kopcovitý)
- spájaním slov s podobným významom, napr.: *tesz-vesz* (t.j. usilovne vykonávať nejakú činnosť), *ország-világ* (t. j. celý svet)
- spájaním slov s odlišným významom, napr.: *ad-vesz* (t.j. kupovať a predávať niečo), *boldog-boldogtalan* (t. j. každý)
- tzv. pravým prirad'ovaním, napr.: *jöttment* (t.j. prišelec), *szántóvető* (t.j. poľnohospodár).³

Determinácia je tvorenie zložených slov podrad'ovaním. Medzi jednotlivými členmi kompozít je konkrétny syntaktický vzťah, ktorý určujeme na základe podradeného člena. Rozlišujeme preto:

¹ Sándor János TÓTH: *Z funkčno-pragmatických aspektov kontaktovej a areálovej lingvistiky*. Ružomberok: Verbum, 2013. 51–52.

² Katarína MISADOVÁ: *Kapitoly z morfológie maďarského jazyka. Kontrastívny opis niektorých morfológických javov maďarského jazyka*. Bratislava, Univerzita Komenského, 2011. 22.

³ Katarína MISADOVÁ: *Kapitoly z morfológie maďarského jazyka. Kontrastívny opis niektorých morfológických javov maďarského jazyka*. Bratislava, Univerzita Komenského, 2011. 125.

- podmetové kompozitá, napr.: *hófedte* (*mi fedte?*), *szemfájós* (*mi fájós?*) 'pokrytý snehom', 'komu bolí oko'
- predmetové kompozitá, napr.: *madárijesztő* (*mit ijesztő?*), *semmitmondó* (*mit mondó?*) 'odohnáva vtákov', 'nič nepovedajúci'
- príslovkové kompozitá, napr.: *disznósült* (*miből készült sült?*), *életrevaló* (*mire való?*) 'bravčové pečené', 'na život súci'
- prívlastkové kompozitá, napr.: *diáklány* (*milyen lány?*), *sokszög* (*hány szög?*) 'žiačké dievča' = žiačka, 'mnoho uhlov'
- prívlastkové prívlastňovacie kompozitá, napr.: *borjúhús* (*minek a húsa?*), *tojásfehérje* (*minek a fehérje?*). 'telacie mäso', 'bel' vajcí'

2.3.1. Slovenské ekvivalenty maďarských kompozít z hľadiska sémantickej motivovanosti¹

- nemotivované slová: *bakkecske* – *cap. sárgarépa* – *mrkva*, *rabszlgá* – *otrok*, *álarc* – *maska*, *fenyőfa* – *jedľa*, *jelszó* – *heslo*, *fagyöngy* – *imelo*, *levéltár* – *archív*, *kisasszony* – *slečna* a pod.

- odvodené slová: *hálószoza* – *spáľňa*, *harctér* – *bojisko*, *születésnap* – *narodeniny*, *tejcsarnok* – *mliekárň*, *tehénistálló* – *kravín*, *iskolaszolgá* – *školník*, *házmester* – *domovník*, *halastó* – *rybník*, *jegyzőkönyv* – *zápisnica*, *vándorlegény* – *vandrovník* a pod.

- zložené slová: *kisváros* – *malomesto*, *gonosztett* – *zločin*, *favágó* – *drevorubač*, *regényíró* – *románopisec*, *mozdonyvezető* – *rušňovodič*, *állatorvos* – *zverolekár*, *légyfogó* – *mucholapka*, *hőmérő* – *teplomer*, *egyenruha* – *rovnošata*, *villámhárító* – *bleskozvod*, *vasbeton* – *železobetón*, *fasor* – *stromoradie* a pod.

Sú tu aj prípady paralelného kalkovania z nemčiny:

- združené pomenovania v podobe atributívnych syntagiem so štruktúrou:

adjektívum + substantívum: *kőfal* – *kamenný múr*, *neoncső* – *neónová trubica*, *villanyozdony* – *elektrický rušeň*, *gyermekszoba* – *detská izba*, *nyereménybetétkönyv* – *výherná vkladná knižka* a pod.

substantívum + substantívum v adnominálnom páde bezpredložkovom: *motorzúgás* – *hukot motora*, *népszámlálás* – *sčítanie ľudu*, *szádaparancsnok* – *veliteľ roty*, *háztető* – *strecha domu*, *munkatermelékenység* – *produktivita práce*, *kardvívás* – *šerm šablou* a pod.

substantívum + substantívum v adnominálnom páde predložkovom: *hazaszeretet* – *láska k vlasti*, *mosópor* – *prášok na pranie*, *fakereskedő* – *obchodník s drevom*, *kapukirúgás* – *výkop od brány* a pod.

„Priamočiaru korešpondenciu pravidelnosti lexikálnych jednotiek podľa nejakého štruktúrneho princípu sotva bude možné odhaliť, veď obidva pomenovacie systémy sú si navzájom nezávislé, každý z nich sa formoval a formuje autonómne podľa vlastných systémových a vývinových zákonitostí. Možno však medzi nimi zistiť isté paralely, platné ak už nie kategoriálne, tak aspoň pre niektoré

¹ Juraj FURDÍK: *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča, Modrý Peter. 143–145.

väčšie-menšie skupiny ekvivalentov, či kvymedzeným typom maďarských zložených substantív jestvujú v slovenčine štruktúrne ekvivalenty, poznaním ktorých by hovoriaci mohol relatívne ľahšie identifikovať príslušné ekvivalenty lexikálne.“¹

2.4. Lexikálne prevzatia a JOS

Súhra faktorov substrát – superstrát sprevádza kontakty jazykov, ako aj pomenovacie potreby ako napr. všeobecne známe slová slovanského pôvodu v rumunčine alebo slová rumunského pôvodu, ktoré sa objavili v slovenčine valašskou kolonizáciou a viažu sa na pastiersku terminológiu alebo na názvy prvkov krajiny, napr.: *bryndza, demikát, geleta, koliba, bača, strunga, putera, meridzat, magura, grúň*.

Maďarčina mimo Maďarska je od r. 1920 substrátom rôznych susediacich jazykov, prostredníctvom jazykových kontaktov sa v týchto varietach vytvára iný kolorit, príznak jazykovej inakosti. Interferencia vedie k variantnosti, lebo maďarčina napr. na Slovensku či v Rumunsku má iné pomenovacie potreby ako v Maďarsku. Odlišná je aj významová stránka a frekvencia, zaužívanosť internacionalizmov v týchto varietach.

Lanstyák² analyzuje sociolingvistickými metódami vplyv slovenského jazyka na maďarčinu. Nasledujúci zoznam je výber z jeho zbierky lexikálnych jednotiek, ktoré sú už všeobecne rozšírené v úze Maďarov na Slovensku, preto figurujú aj v akademickom výkladovom slovníku maďarčiny (*Magyar értelemző kéziszótár*) s poznámkou Fv (Felvidék 'Horniaky' ako lexikografická poznámka). Sú to väčšinou slová označujúce reália vzniknuté po r. 1920, ale najmä po 1945. Sú z takých moderných tematických okruhov, s ktorými sa stretávali hovoriaci po vzniku Československa a ukazujú iné cesty vývinu maďarčiny mimo územia Maďarska. Paralelné javy vykazuje aj slovenčina mimo Slovenska, a výsledkom je pluricentrický vývin a variantnosť týchto jazykov.³

haszák 'állítható csavarkulcs'
izolacska 'szigetelőszalag'
karbofréza 'elektromos vasvágó fűrész'
mozsgyenka, mozsgyinka 'tipli'
preglejka 'furnérlemez'
gumicska '(haj)gumi'
kulma, kulmi 'elektromos hajsütő vas'
buzerák 'kaszárnyaudvar, buzerplacc'
lampaszák 'hivatásos katonatiszt'
opustyák 'eltávozás'
spagi 'diplomás, altisztként szolgáló nem hivatásos katona'
veget 'semmittevés'
zobák 'fiatal katona, nyúl'
nanuk 'jégkrém'

¹ Juraj FURDÍK: *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča, Modrý Peter 1993. 146.

² István LANSTYÁK: *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony, Kalligram, 2006. 61–83.

³ Miroslav DUDOK 2002: *Pluricentrický vývin modernej slovenčiny*. Bratislava, Stimul, 2002. 42–50.

Romanoslavica vol. LIII nr.1

treszka 'tőkehal, ill. ebből készült majonézes saláta'
jogurt 'joghurt'
párki 'virslí'
horcsica 'mustár'
ticsinki 'ropi'
kolok 'okmánybélyeg, illetékbélyeg',
výmer 'fizetési meghagyás';
výpis '(számla)kivonat'
bordel 'kupi'

Jazyková ekonómia a iný kategorizačný pohľad na sémantické pole zohráva úlohu pri nahradzovaní dlhých maďarských kompozít alebo viacslovných pomenovaní nemotivovanými prevzatými slovami vo variante maďarčiny na Slovensku alebo v Rumunsku:

zsákvarrótú – ákuj
befőttesüveg – borkán
oldalbetoldás(ruhában) – klin
nyelvre nőtt pattanás – fistyil
vászonszegély az ing nyakán – bentica
agyagos talaj – klik
paradicsompaprika – gogosár¹

kibeszéd a *kibeszélés* sú kalky s významom 'kifogás, mentség' zo sk. *výchovorka*, paralelne vzniklo sloveso *kibeszéli magát* 'kimagyarázkodik' pod vplyvom sk. *vyhovoríť sa*. Ďalšie príklady kalkovania: *nadstavbová škola* → *felépítményi iskola* – presný pendant takejto školy v Maďarsku nie je *rozpísať* → *szétír* 'tétélekre bontva leír'.

Ich rozšírenosť a zaužívanosť ovplyvňujú napr. nasledujúce faktory:

2.4.1. Sémantická diferenciacia

Výrazy *zsuvi* 'rágó(gumi)' alebo *bordel* 'kupi' sú síce všeobecne známe v kruhu Maďarov na Slovensku, ako aj *sustyáki*, *sustyák* 'vízhatlan, vékony ruhaanyag, ill. belőle készült, főként sportolásra használt ruha' a *treszka* 'tőkehal, ill. ebből készült majonézes saláta', no väčšina hovoriacich na Slovensku nepozná všeobecne platný maďarský ekvivalent slova *treszka*: *tőkehal*, *sustyáki*, *sustyák* nemá frapantný maďarský ekvivalent, až *susogós*. Taktiež je komplikovaný opis významu slova *bandaszka* v m.: 'benzin, olaj szállítására használt marmonkanna; víz szállítására használt műanyag kanna' – a z dôvodu presnosti a jazykovej ekonómie sa v úze Maďarov na Slovensku používa prevzaté slovo.

Na druhej strane *zsuvi* (a zriedkavo, príznačná *zsuvacska*) sa používa paralelne s *rágó*, *bordel* má celý rad synonym (*kupi*, *rendetlenség*, *felfordulás*, *rumli*, *disznóól*, *szemétdomb* atď.), *dezert* znamená v slovenčine aj v m. na Slovensku 'egy doboz bonbon'. Aj v m. v Maďarsku existuje slovo *desszert* no v širšom význame

¹ Attila BENŐ *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 119.

'sladkosť'. Preberanie slova *dezert* umožňuje sémantickú diferenciaciu sladkosti vyrobenej v továrni, predávanej v krabici.¹ Podobne v rumunsko-maďarskej relácii rum. *dulceața* 'sladkosť' – m. *dulcsáca*, rum. *fată* 'dievča' – m. *fáta* 'rumunské dievča'.²

Špecifikáciu významu na základe prestíže je možné sledovať pri anglicizme *pub*, ktorý znamená iný, elegantnejší podnik ako domáca *kocsma*, *krčma*, *cîrciumă*, *hospoda* atď. Ďalšie príklady špecifikácie významu v sedmohradskej variete maďarčiny sleduje Benő.³

rum. *ciocan* 'kalapács, kladivo' m. v Rumunsku *csokán* 'a kovács nagykalapácsa, veľké kladivo kováča'
rum. *farfurie* 'tányér, tanier' m. v Rumunsku *farfurie* 'porcelántányér, porvelánový tanier'
rum. *joardă* 'vessző, prút' m. v Rumunsku *zsorda* 'magas, vékony ember, vysoký štíhly človek'

Expresivizácia pôvodne neutrálneho rumunského slova v kontaktovej maďarčine: *domnu*, *povesztye*, *ambiciosz* 'törekvő, makacs, kötekedő'

2.4.2. Internacionalizácia z pohľadu preberajúceho jazyka znamená zvyšovanie podielu prevzatých slov v lexike.

Internacionalizácia slovenčiny je dynamickejšia ako internacionalizácia maďarčiny. Najviac internacionalizmov v slovenčine nájdeme v odbornom štýle (odborné terminológie), ale aj v publicistickom a sčasti v hovorovom štýle.

Internacionalizačné procesy v súčasnosti silnejú v dôsledku zintenzívňovania spoločenských, politických, ekonomických kontaktov v celosvetovom meradle.

Internacionalizmy latinského pôvodu sa vyskytujú aj v maďarčine, no ich frekvencia je nižšia ako v slovenčine, mnohé sú zastarané, kým v sk. sú rozšírené, preto prenikajú aj do m. Maďarov na Slovensku a pôsobia archaicky, keď ich hovoriaci používajú v Maďarsku. Okrem toho vykazujú rozdiely v motivácii:

invalidba tesz 'leszázalékol'
rekreációs futás 'kocogás'
rekreációs központ 'üdülőközpont'
szkripta 'sokszorosított egyetemi, főiskolai jegyzet'
prodékán 'dékánhelyettes'
akadémiai szenátus 'dékáni, kari vagy rektori tanács'
bakalár 'három tanévig tartó főiskolai képzésben részesült, főiskolai végzettségű személy'
maszkács 'katonai terepruha'
báger 'kanalas markoló'

¹ István LANSTYÁK: *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony, Kalligram, 2006. 82–93.

² Attila BENŐ: *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 21.

³ Attila BENŐ: *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 111 – 113.

alobal 'alufólia'
motorka 'motorkerékpár',
dupláz – *repeta* – v obidvoch jazykoch lat. slovo
bordel 'rendetlenség, kupi' – *bordély*¹

Sémantickú štruktúru a súčasnú funkciu internacionalizmu m. *akció*, sk. *akcia* podrobne analyzoval Simon.²

Významy tohto slova v m. v Maďarsku: 'cieľavedomá činnosť, organizovaná činnosť s cieľom dosiahnuť zámer, udalosť na javisku, vplyv, útok v športe, pokus, čistky v niektorej inštitúcii, zníženie cien'. Pod vplyvom slovenčiny sa do úzu Maďarov na Slovensku pridal význam, ktorý chýba z hore uvedenej sémantickej štruktúry: 'podujatie s programom'. Okrem toho je odlišná aj frekvencia výskytu jednotlivých významov.

2.4.3. Slovtvorná adaptácia prevzatých slov

Rôzne stupne a spôsoby adaptácie platia aj pre ostatné maďarské jazykové spoločenstvá mimo územia Maďarska. Keď je prevzaté slovo východiskom kompozície, znamená to zaužívanosť a integrovanosť v prijímajúcom jazyku, napr. v maďarčine v Sedmohradsku: rum. *aragaz* → m. *aragáz* 1. 'plyn propan-butan'; 2. 'sporák na taký plyn', → *aragázbutélia* 'nádoba takého plynu' a *aragázkályha* 'kachle na taký plyn'.

V slovensko-maďarskej relácii vznikli zložené slová ako napr.:

igelit 'nejlon' → *igelittáska* 'nejlontáska – igelitová taška' a *igelitzacsó* 'nejlonzacskó – igelitový vak'; internacionalizmus *blokk* má pod vplyvom slovenčiny, rumunčiny, srbštiny zvýšenú frekvenciu používania, slovtvornú produktívnosť a sémantickú diferencovanosť ako v Maďarsku '(lakótelepi) panelház; tömbház – blok na sídlisku' → m. na Slovensku *blokklakás* 'panelházban, tömbházban lévő lakás – byt v paneláku' a sedmohradské *blokknegyed* '(panelházas) lakótelep – sídlisko'; podobne *chripka* 'influenza' → *chripkajárvány* 'influenzajárvány – chrýpková epidémia'. Občas vznikajú kompozitá z dvoch prevzatých komponentov: *tyepláki* 'melegítő, mackó' + *szűprava* 'készlet, garnitúra, szett', → *tyeplákiszűprava* 'melegítő felső és alsó együtt'

Ďalšie príklady kompozície:

sustyákikabát → *sustyákinadrág*
linka → *konyhalinka* 'konyhai szekrényos'
pumpa → *benzinpumpa* 'benzinkút'

Univerbizácia je rozšíreným javom aj v slovenčine, no pri slovenských prevzatiach do m. sa realizuje inými príponami:

vodičský preukaz → *vogyicszki* 'gépjárművezetői jogosítvány, jogsí' : *vodičák*
občiansky preukaz → *obcsánszki* 'személyi igazolvány' : *občiansky*

¹ István LANSTYÁK: *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony, Kalligram, 2006. 61–83.

² Szabolcs SIMON: *Nyelvi szondázások*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2010. 156–173.

V maďarčine je menej rozšíreným postupom slovotvorby skracovanie príponou *-i*, a to sa aplikuje aj na slová slovenského pôvodu, napr.: *sporiteľňa* 'takarékpénztár' → *szpori* 'takarékpénztár', podobne ako v m. v Maďarsku *ulti* ← *ultimó*, *kondi* ← *kondíció*, *multi* ← *multinacionális cég*.

V maďarčine síce neexistujú plurálie tantum, predsa sa však preberajú slová spolu so zakončením sk. množného čísla, a to pod vplyvom medzijazykovej homonymie sk. plurálovej prípony *-y* m. produktívnej abreviačnej prípony *-i*:

lodičky → *logyicski* 'körömcipő'
t'apky → *tyapki* 'titokzokni'
tepláky → *tyepláki* 'melegítónadrág'
vložky → *vlozski* 'intimbetét'

Z týchto slov sa v m. ďalej tvorí pl.: *tyapkik*, *vlozskik*, *logyicskik*, *tyepláki*).¹ Dôvodom je nielen medzijazyková homonymia sufixu *-ka* (m. deminutívny význam, sk. typické zakončenie fem.) ale aj transnumerizácia. Tieto sémanticko-slovotvorné varianty odzrkadľujú divergentný vývin maďarčiny pod vplyvom kontaktov so susediacimi jazykmi. Preberajú sa nielen pomenovania, ale postupne sa zmení aj JOS. Diferenciácia významu tiež súvisí so zmenami JOS pod vplyvom lexikálnych kontaktov.

Kontaktové javy je možné interpretovať na rovine JOS, ako zmeny JOS pod vplyvom kontraktov, ako stretávanie rôznych lexikálnych kategorizácií (napr. farby, príbuzenské vzťahy) a dvoch jazykových systémov.

3. Morfosyntaktická stránka JOS

Relativistická lingvistická škola vychádza z neohumboldtovskej: rozdiely sociálneho, zemepisného a kultúrneho prostredia vedú k existencii rozličných jazykových systémov. Je potrebné porovnať gramatiku, nielen slovnú zásobu skúmaných jazykov.² Na základe tohto princípu analyzujeme jazykový obraz slovenského a maďarského sveta aj z morfológického hľadiska.

Podľa našej hypotézy súvislosť jazykového obrazu sveta a motivovanosti spočíva v tom, ako sú riešené a nakoľko sú transparentné jednotlivé lexikálne a gramatické prvky, ktoré sa vyskytujú v oboch jazykoch, ale používajú sa inak.

3.1. Morfológická adaptácia lexikálnych prevzatí z neflektívnych jazykov do jazyka flektívneho typu je podľa Furdík³ komplexný a mnohostranný jav. Vo vzťahu maďarčiny (jazyka s prevažujúcim aglutinačným typologickým princípom) a slovenčiny (jazyka s dominantnou flektívnou typologickou zložkou) sa to týka

¹ István LANSTYÁK: *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony, Kalligram, 2006 s. 95.

² Viktor KRUPA: *Jednota a variabilita jazyka*. Bratislava, VEDA, 1980. 37–38.

³ Juraj FURDÍK: *Život so slovotvorbou a lexikológiou*. Košice, LG, 2005. 375–379.

jednak formálneho rozlíšenia slovných druhov v preberajúcom jazyku oproti ich menej výraznej diferenciacii vo východiskovom jazyku, jednak ich morfolologickej úpravy a zaradenia do skloňovacích a časovacích typov.

Pomerne zložitú je zaradovanie prevzatých substantív do jednotlivých gramatických rodov. Rodovosť názvov osôb je daná sémanticky, podľa toho sa upravuje aj ich morfológická podoba: *juhász – juhas* 'ovčiar', *betyár – betár* 'huncút', *ács – jalč* 'tesár', *bitang – bitang* 'lajdák, tulák', *(erdő)kerülő – kerul* 'hájnik'; *cimbora – cimbora* 'kamarát', *vajda – vajda* 'cigánsky vodca'; *ányi – ańďa* 'manželka staršieho brata, strýka a uja', *kisasszony – kišasońa, kišasonka* 'slečna', *néni – nena* 'cudzia staršia žena'. Pri názvoch zvierat a vecí sa rodová príslušnosť sčasti riadi zakončením slova vo východiskovom jazyku, ak je v súlade so systémovým zakončením substantív v preberajúcom útvare: *bogár – bogar* mask. 'chrobák', *farkas – farkas* mask. 'vlk', *potyka – potka* fem. 'kapor', *gólya – góla* fem. 'bocian', *ürge – irga* fem. 'sysel'; *csárdás – čardaš* mask. 'druh tanca', *csatorna – čatorńa* fem. 'žľab', *csiga – čiga* fem. 'kladka'.

3.2. Na úrovni gramatiky (morfosyntaxe) sú hlbšie stopy myslenia. Každý mal pocit pri štúdiu cudzieho jazyka, že ide o iné riešenie tej istej gramatickej informácie, napr. privlastňovacieho vzťahu. Slovesné väzby, tempora či pády vykazujú odlišnosti, ktoré sú prejavmi odlišností jazykového obrazu sveta a tvoria ťažkosti pre študujúcich aj vyučujúcich. Jednotlivé jazykové univerzálne teda vyjadrujeme inými prostriedkami. Ako je to v slovenčine a v maďarčine? V čom rozmýšľame inak (napriek dlhému spolunažívaniu) a v čom sa podobá naše myslenie pri stavbe slovných či vetných konštrukcií – hoci ide o geneticky aj typologicky odlišné jazyky?

Naším ďalším zámerom je poukazovať pomocou porovnania morfológie slovenského a maďarského jazyka na súvislosti jazykového obrazu sveta skúmaných jazykov nielen na lexikálnej, ale aj na morfolologickej rovine.

Keď začneme konštruovať vety v cudzom jazyku, hovoríme pomalšie. Nielen preto, lebo „hľadáme slová“, nepríde nám na um daný výraz. Aj preto, lebo musíme dávať pozor na viaceré morfológické pravidlá naraz, náš sled myšlienok musíme „zabaliť“ do inej štruktúry. Premyslíme si len, koľko pravidiel musí ovládať ten, kto chce povedať vetu *Hlava veľkej čiernej mačky je pred dverami*. alebo *A nagy feketé macska feje az ajtó elött van*. Keď v slovenčine vyslovíme slovo *veľkej*, tak už nemôžeme zmeniť *mačku* na *psa* lebo sme vyslovili prídavné meno v ženskom rode. Keď sme po maďarsky povedali začiatok vety *A nagy feketé...* môže ešte sledovať hocičo, aj *ucho psa*. Aj čas je skôr určený v slovenčine, *je* už signalizuje prítomnosť, kým po maďarsky ešte je možné počas hovorenia rýchlo klamať: *...az ajtó elött... volt / lesz* = pred dverami bola / bude. Nehovoriac o pomnožnom podstatnom mene *dvere*, ktorého pomnožnosť nie je taká logická ako napr. *ponožiek* či *nohavíc*.

Jazykové kontakty málokedy ovplyvňujú slovosled, ale napr. vo fínčine pôvodné poradie SOV sa zmenil pod vplyvom indoeurópskych jazykov na SVO (subjekt – verb – objekt).

V maďarčine konštrukcia infinitív + pomocné sloveso môže mať dvojaký slovosled:

1. neutrálne poradie: neurčitok + pomocné sloveso (*Játszani fog, elmenni készül*)

2. príznakové poradie: pomocné sloveso + neurčitok (*fog játszani, készül elmenni*).

Pre indoeurópske jazyky je typická 2. verzia v neutrálnom postavení, čo môže vplývať na maďarčinu v menšinovom prostredí.

Poradie SVO je taktiež charakteristické pre rum. a vyplýva m. nárečia v Moldavsku, napr.: *Vettem a köntöst a hátamra...* v štandardnej m. by táto veta znela: *A köntöst a hátamra vettem...*¹

Dôležitou otázkou morfosyntaktických súvislostí JOS je, či ide o typologickú, štruktúrnu vlastnosť jazyka alebo odraz myslenia? – JOS

Čo ešte môžem zmeniť počas prehovoru a čo je už viazané gr. kategóriami?

Ktorá gramatická informácia je dôležitá v danom jazyku?

Zuzka napísalá list. Dalá do obálky a išla na poštu.

Zsuzsa megírta a levelet. Boritékba tette és elment a postára.

3.3. Prirodzená morfológia

Teória prirodzenej morfológie sa pokúša podať vysvetlenie bežných empirických faktov z morfologickej oblasti jazyka. Pre nositeľa jazyka nie sú všetky morfologické štruktúry a procesy v rovnakej miere normálne, prirodzené, neprípisuje sa im špeciálna hodnota.

Z čoho vplýva väčšia či menšia miera prirodzenosti morfologických štruktúr a procesov? Pri odpovedi na túto otázku sa vychádza z princípu jednoduchosti. **Pojem jednoduchosti** aplikuje na morfologické štruktúry na podklade odlišných prístupov.

Prirodzenosť = ikonická jednoduchosť – istá flektívna forma je tým jednoduchšia, prirodzenejšia, čím vyšší stupeň ikonickosti sa v nej odráža.

- maximálna ikonickosť, napr.: *dom – domy*

- menšia ako maximálna ikonickosť, napr.: *žena – ženy*

- minimálna ikonickosť, napr.: *žena – žien-0*

- neikonickosť, napr.: *atašé (sing.) – atašé (pl.)*

Morfologická forma je prirodzená, ak je ikonická, uniformná a transparentná.

Oproti tejto koncepcii stojí teória, ktorá viaže prirodzenosť na systém konkrétneho jazyka. Jej základom je princíp systémovej primeranosti a princíp stability flektívnych tried. Čím menej zodpovedajú príslušné morfologické javy týmto princípom, tým menej sú prirodzené, resp. tým viac sú príznakové.

V opozičnom vzťahu k obidvom koncepciám je teória morfologickej ekonomie, podľa ktorej primeraným explanačným princípom v morfológii je frekvencia.²

¹ Attila BENŐ *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 133–135.

² Juraj DOLNÍK: *Synchrónna dynamika morfológie*. Bratislava VEDA, 2010. 85–88.

Analógia sa prejavuje napr. pri skloňovaní G, D a L fem. Jednotným adjektívnym sufixom je *-ej*, kým *-e* a *-i/-y* sa v substantívnej deklinácii obmieňajú podľa daného vzoru. Navyše aj slovenské nárečia sú variantné z tohto hľadiska. Analogicky rozmyšľajúci študent slovenčiny ako druhého je teda v neľahkej situácii, musí si „prepnúť“ myslenie. Ekvivalencia gramatických kategórií tiež nie je analogická, nie je možné sformulovať analogické pravidlo napr. na transformáciu a ekvivalenciu slovenských predložkových pádov a maďarských príslovkových sufixov ani na používanie verbálnych prefixov v týchto jazykoch.

A kiskutya félt, ezért az *ágy alatt* menekült. ↔ utiecť pod posteľ A
(správne: A kiskutya félt, ezért az *ágy alá* menekült.)
Öt *perc óta* felöltözöm. ↔ za 5 min.
(správne: Öt *perc alatt / múlva* felöltözöm.)
Három *év előtt* meglátogattam. ↔ pred troma rokmi
(správne: Három *évvél ezelőtt* meglátogattam.)
A sok *gyümölcs között* az almát választotta. ↔ medzi
(správne: A sok *gyümölcs közül* az almát választotta.)
Észak felül érkeznek a felhők. ↔ od severu
(správne: *Észak felől* érkeznek a felhők.)
Egy *év után* Magyarországon fogok tanulni. ↔ po roku
(správne: Egy *év múlva* Magyarországon fogok tanulni.)¹

Na analógiu maďarčiny sa chybné používajú predložky:
Pýtat' sa ~~od~~ niekoho. Zaoberat' sa s niečím. Cestovat' s autobusom.

V medzijazykovej interakcii sme teda svedkami prirodzenej analógie, ktorú je možné pokladať aj za interferenčný jav, ale aj za tendenciu:

Preberanie väzby, zmena väzby v maďarčine v substrátovej pozícii:

m. *szimpatizál valakivel* rum. *a szimpatiza pe cineva* → m. v Rumunsku: *szimpatizál valakit*
m. *elmegy a postára* rum. *merge pînă la poșta* → m. v Rumunsku: *elmegy a postáig*²
m. *epével operál* sk. A: *operuje na žlčník* → m. na Slovensku: *epére operál*
m. *a májával kezelték* sk. *liečili ho na pečeneň* → m. na Slovensku: *májára kezelték*
m. *felhív valakit telefonnon* sk. *zavolá niekomu* → m. na Slovensku: *holnap hívok neked*
m. *megyek a vonathoz* sk. *idem na vlak* → m. na Slovensku: *megyek a vonatra*
m. *megyek sörözni* (inf.) sk. *idem na pivo* → m. na Slovensku: *megyek sörre*
m. *március végére van kiírva* sk. *je vypísané ku koncu marca* → m. na Slovensku: *március végéhez van kiírva*

3.4. Odlišná kategorizácia

Číslo je v maďarčine jednoduchou, bilaterálnou kategóriou nielen z hľadiska generálneho sufixu *-k*, ale aj zo sémantickej stránky: jednotné a množné číslo

¹ Katarína MISADOVÁ: *Kapitoly z morfológie maďarského jazyka. Kontrastívny opis niektorých morfológických javov maďarského jazyka*. Bratislava, Univerzita Komenského, 201196–102.

² Attila BENŐ *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 136–137.

neovplyvňuje lexikálnosémantickú kategorizáciu substantív, pomnožné, látkové, hromadné podstatné mená nemajú osobitnú gramatickú stránku ako vo flektívnych jazykoch. Aj slovenská morfológia sa vyvíja smerom k jednoduchosti, uplatnenie jazykovej ekonómie je jednak všeobecným javom jazykov, a v prípade slovenčiny a maďarčiny je zároveň prejavom konvergentného areálového vývinu (ako aj analytické vyjadrenie budúceho času v slovenčine, maďarčine, nemčine a češtine).

Transparentnosť tvarov - porovnanie zaťažnosti gramatických kategórií:

	Transparentnosť slovesného vidu	Jednoznačnosť vyjadrenia plurálu
slovenčina	+ jednoznačnou gr. kat.	- gr. synonymia morfém
maďarčina	- imanentne, aj lex. prostriedkami	+ univerzálny sufix -k

Predmet pozostávajúci z viac častí je v štandardnej maďarčine v sg.

m. *fáj a lába *fájnak a lábai*
 m. *sok banánt vásárolt *sok banánokat*
 m. *a végzős hallgatókat orvossá avatták *orvosokká avatták*
 m. *a mai gyerekek önzővé válnak *önzők ké válnak*

Pod vplyvom susediacich indoeurópskych jazykov sa v substrátových variantoch maďarčiny vytvárajú kontaktové plurálové konštrukcie:

*Szép banánokat árulnak az üzletben. 'V obchode predávajú pekné banány'
Prosim si dve pivá. Pl.- Két sört kérek. Sg. - *Kérek két söröket. Pl.¹

Používanie slovesných predpôn je spoločným areálovým javom slovenčiny, maďarčiny, nemčiny a češtiny,² no sémantické rozdiely poukazujú na odlišnosť motivovanosti, na iné, ale čiastočne aj paralelné jazykové obrazy sveta areálovo blízkyh jazykov. Slovesné predpony sú natoľko charakteristické pre maďarčinu, že pri preberaní z rumunčiny (na ktorú nie sú charakteristické slovesné predpony) sa aplikuje m. slovesná predpona na prevzaté slovo, napr.:

rum. → m. v Rumunsku ← m.
folscoti → *floszketyál - odafloszketyál* ← *odamond*
a se rătăci → *retesál - elretesál* ← *eltéved*
zăpăci → *zepecsál - megzepecsál* ← *megzavarodik*
a ierta → *jertál - megjertál* ← *megbocsát*³

¹ Attila BENŐ: *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 139.

² Sorin PALIGA: *Aspect in Czech and other Slavic Languages: How Shall We Understand and Define Verbal Action?* București: Editura Universității din București, 2013. 277.

³ Attila BENŐ *Kontaktológia*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2008. 97.

Typy interferencie slovesných predpôn prezentuje z lingvodidaktického aspektu Misadová:¹

1. výber nesprávnej predpony

- a/ Ha van idôm, *leülök* a kertbe napozni.
(správne: Ha van idôm, *kiülök* a kertbe napozni.)
b/ Végre *megpanaszkodtam* magam valakinek.
(správne: Végre *kipanaszkodtam* magam valakinek.)
c/ Délután végre *eltisztult* az idő.
(správne: Délután végre *kítisztult* az idő.)
d/ Az előszobában *elveszi* a cipőt.
(správne: Az előszobában *leveszi / leveti* a cipőt.)

2. vynechanie predpony

- a/ Sirt, amikor *øtudta* az igazat.
(správne: Sirt, amikor *megettudta* az igazat.)
b/ *ØKapta* a legnagyobb labdát.
(správne: *Megkapta* a legnagyobb labdát.)

3. zbytočné používanie predpony

- a/ Belegyönyörködött a tengerbe.
(správne: Gyönyörködött a tengerben.)

Osobitnou črtou skúmania jazykového obrazu sveta v tejto súvislosti je aj značný počet bilíngválnych hovoriacich. V ich myslení sú viac-menej vedome uložené kódy slovenčiny aj maďarčiny a dôjde kinterferenčným javom, k striedaniu kódu. Z normatívneho hľadiska a z hľadiska vyučovacieho procesu sú to chyby. Z hľadiska medzijazykových súvislostí porovnania jazykového obrazu sveta sú to prejavy analógie, snahy o pravidelnosť, o vyrovnanie logiky dvoch alebo viacerých jazykov.

4. Konklúzia

Na teoretickej rovine je možné skonštatovať na základe uvedených príkladov, že teória motivácie (na lexikálnej aj morfolologickej rovine) vykazuje úzke súvislosti s teóriou JOS. Prvky, ktoré hovoriaci pociťujú za transparentné, odôvodnené sú prejavmi logiky ich jazykového zmýšľania. Čo je v jazyku motivované (napr. odvodené alebo zložené slovo, resp. gr. kat.), prezradí JOS skúmaných jazykov.

Ak dôjde ku kontaktom, lexikálnym prevzatiam či preberaniu gramatickej štruktúry, je možné hovoriť o vplyvu JOS jedného jazyka na druhý – takto vzniká variantnosť a diferencovanosť JOS, ktoré pociťuje aj jazykové spoločenstvo (por. štandardná maďarčina vs. maďarčina v Sedmohradsku, na Slovensku).

Typológia je výsledkom analýzy a kategorizovania jazykov sveta – tvorba štruktúr súvisí s JOS nielen na lexikálnej ale aj na morfosyntaktickej rovine. Typológia je

---

¹ Katarína MISADOVÁ: *Kapitoly z morfológie maďarského jazyka. Kontrastívny opis niektorých morfológických javov maďarského jazyka*. Bratislava, Univerzita Komenského, 2011. 44–60.

Despre autori

Bireș, Marka – magister la Catedra de limbă slovacă a Universității din Nitra: Domeniu de interes: frazeologie (marka.bires@gmail.com, marka.bires@ukf.sk)

Burci, Iustina – cercet.șt. II, dr. la Institutul de Cercetări Socio-Umane „G. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova; domenii de interes: lingvistică, onomastică (iustinaburci@yahoo.com)

Colić Aleksandra – prof.dr. la Facultatea de Filosofie din Novi Sad; domenii de interes: slavă veche, limba sârbă veche, gramatica comparată a limbilor slave, sintactică și semantică istorică (aleksandra.colic@ff.uns.ac.rs)

Estill, Dennis – prof.dr. la Facultatea de Filologie a Universității din Helsinki; domenii de interes: lingvistică

Garančovska Ježo, Lenka dr. în filologie la Universitatea din Bratislava; domenii de interes: limba și cultura slovacă, lingvistică generală, onomasiologie, stilistică (lenkagarancovska@gmail.com)

Găină, Ala – doctorand la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București; domenii de interes: literatură și cultură rusă (milaia_ala@yahoo.com)

Grigorova, Olia – prof.dr. la Facultatea de Filologie a Universității „Neofit Rilski” din Blagoevgrad, Bulgaria; domenii de interes: literatură medievală, cultură medievală, etnologie, istorie (olia@abv.bg)

Luță (Țiprigan), Marilena-Felicia – lect.dr. la Departamentul de filologie rusă și slavă al Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, domenii de interes: filologie slovacă (marilena_tiprigan@yahoo.com)

Mangiulea Jatop, Mariana – conf.dr. la Departamentul de filologie rusă și slavă al Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, domenii de interes: lingvistică bulgară (mariana.slave@yahoo.fr)

Nedelcu, Octavia – prof.dr. la Departamentul de filologie rusă și slavă al Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, domenii de interes: literatură și cultură sârbă, literaturi iugoslave (cnelcu2004@yahoo.com)

Olteanu, Antoaneta – prof.dr. la Departamentul de filologie rusă și slavă al Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, domenii de interes: literatură rusă (perioada veche și modernă, literatura secolelor al XX-lea – al XXI-lea), istoria mentalităților, etnologie (antoaneta_o@yahoo.com).

Pekarovičová, Jana – PhDr., PhD., conf., director cursuri de vară SAS, Bratislava, Slovacia; director Centrul pentru Limba Slovacă ca Limbă Străină a Facultății de Științe Umaniste a Universității „Comenius” din Bratislava (Filozofická Fakulta Univerzity Komenského); domenii de interes: limba slovacă, didactica limbii slovace ca limbă străină; lingvistică aplicată, comunicarea în limba slovacă (limbaje de specialitate, comunicare interculturală), contactele lingvistice (studii confruntative), politici lingvistice, cultivarea limbii; pekarovicova@fphil.uniba.sk

Petrașuc, Roman – asist.dr. la Departamentul de filologie rusă și slavă al Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, domenii de interes: limbă și literatură ucraineană (romanpetrașuc@yahoo.com)

Smedescu, Andreea – doctorand la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București; domeniu de interes: literatura engleză, mentalități (andreeasmedescu@yahoo.com)

Stan, Gabriel Andrei – doctorand la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București; domeniu de interes: literatura rusă, mentalități (stangabrielandrei@yahoo.com)

Suciu, Mihaela – doctorand la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București; domenii de interes: literatură și cultură ebraică (mihaelasuciu11@gmail.com)

Romanoslavica vol. LIII nr.1

Tóth, Sándor János – lect.dr. la Facultatea de Pedagogie a Universității „J. Selye” din Komárno, Slovacia; domenii de interes: lingvistică (tothsanc@gmail.com)

Trubačová, Lucia Anna – dr. în filologie, lector de limba slovacă la Departamentul de filologie rusă și slavă al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București; domenii de interes: lingvistică, didactică (Luciaanna.Trubacova@gmail.com)